

VIII. Dos finals d'època

Paraules amb motiu del comiat a Josep Palau i Fabre

Amics, amigues,

Ha arribat el moment dolorós de dir adéu a Josep Palau i Fabre. D'acomiar una gran personalitat de la cultura catalana i una de les personalitats de gran projecció internacional de les nostres arts i les nostres lletres.

Palau i Fabre ha estat un intel·lectual i un veritable creador; un innovador constant, un transgressor permanent, un *alquimista* en estat pur.

Palau ha estat un dels màxims representants de la poesia i de la literatura catalanes de la postguerra ençà.

Amic i confident de Picasso, el seu coneixement i divulgació de l'obra de l'artista han estat una constant al llarg de la seva vida. Palau ha estat reconegut com un dels grans especialistes mundials en l'obra de Picasso.

Palau fou membre de la generació literària de la República, especialment marcada per la Guerra Civil i va triar l'avantguarda com una opció vital i estètica.

Trencador, rebel, innovador, avantgardista, el seu esperit subversiu va dominar tota la seva obra. Ell va ser un *outsider* del seu temps, un poeta a contracorrent que va fer de la seva vida i de la seva poesia la manifestació d'una forma de ser i d'entendre l'existència. Fou un príncep de les nostres lletres. Tot i que en alguns moments se'l volgué presentar com a príncep maleït.

Amb Palau i Fabre desapareix un dels grans creadors catalans del segle XX, un intel·lectual compromès i honest. Un home que va obrir la cultura catalana als vents que venien de fora i que ha contribuït al coneixement de la nostra cultura més enllà del nostre país.

El seu compromís amb el país el va dur a fer donació de la seva valuosa col·lecció d'obres d'art, llibres i objectes que constitueixen un llegat permanent i a l'abast de tothom a la Fundació Palau de Caldes d'Estrac.

Com a President de la Generalitat li vull retre un darrer tribut d'admiració i, ahora, d'agraïment pel que ha aportat a la cultura universal des de Catalunya. I demano als catalans i catalanes que siguin partícips d'aquesta admiració i d'aquest respecte per la seva vàlua literària i artística.

Moltes gràcies.

José Montilla
Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya

25 de febrer de 2008

Paraules a Josep Palau i Fabre

Ricard Salvat

Aquestes paraules són per a la revista, estimat Josep, que tu coneixies. En ella fem un número especial dedicat al teatre mexicà. Hem aprofitat l'ocasió per explicar el que està passant a Mèxic, per parlar dels exiliats catalans en aquell país. Per agrair tot el que va fer per a una gent que, de la nit al dia, es trobà sense llar —a vegades sense família—, sense esperances de futur i sense pàtria. Tu, a la teva manera, també vares ser un exiliat. Vares decidir anar a París quan els aires aquí a Barcelona, s'enrarien més i més. I també tu vas ser acollit per Mèxic, d'una certa manera, perquè recordo que vivies a la Casa de México de París, on tenies una cambra de privilegi en un lloc que era d'una bellesa fora de sèrie. En aquesta cambra teva et vaig conèixer, allí varem parlar de moltes coses i sobretot, com era lògic, d'Antonin Artaud que va trobar la seva última veritat també a Mèxic, anant a la Sierra Tarahumara, vivint entre els indis i iniciant-se en el ritus del *peyote*.

La teva mort ha coincidit pràcticament amb la d'Emilio Carballido. Sou dues figures que heu marcat una època i, amb la vostra marxa, es clou un món, un moment molt llarg, de fet la segona meitat del segle XX i encara els set primers anys del segle XXI. També tu, com ell, eres un cinèfil empedreït. Fins i tot vas fer de figurant al film de Henri-Georges Clouzot *El salari de la por*, un film que als cinquanta consideràvem absolutament mític. Més tard dirigiries el film *Picasso a Catalunya*.

Vas ser set anys a la Maison du Mexique de la Cité Universitaire. Per a mi, poder parlar amb tu d'Artaud, de Jean-Louis Barrault, de Laurence Olivier, dels Pitoëff, va ser un enriquiment extraordinari. La nostra generació estava mancada de mestres, i els buscàvem allà on podíem i com podíem. Tu em feres entendre que en algun moment Barrault podia ser un actor veritablement grandios, i alguna cosa semblant succeïa amb el treball d'Olivier. Havies estat assistent de Sacha Pitoëff i sabies moltes coses dels seus pares. Gràcies a tu i a la Pepa Palau, vaig conèixer en Sacha i em va donar uns consells que he mirat de seguir sempre.

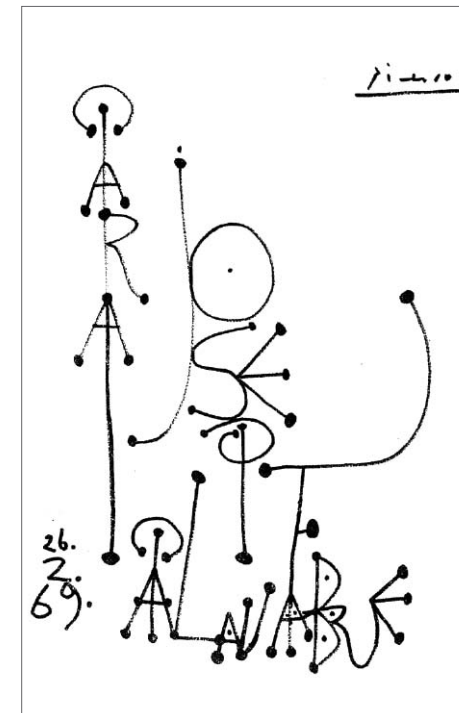
Ja que el número va dedicat a Mèxic, voldria recordar que vas organitzar una sessió d'homenatge a Artaud l'any 1953 a la Maison du Mexique, amb el títol «Antonin Artaud et le Mexique», i sis anys després al mateix lloc, la històrica conferència de Jean-Paul Sartre «Les tendances actuelles du théâtre».

Tu vas ser com una mena de mestre i, per aquesta raó, quan tornares jo vaig tenir molt d'interès en què vinguessis a la universitat. Parlo d'aquells cursos d'Història de la Literatura Contemporània dels Països Catalans que donava en el marc del departament de Filologia Catalana creat per Antoni Comas. Et feia venir cada any i la sorpresa dels alumnes era majús-

cula. Potser a tu et coneixien per la teva dedicació al món de Picasso, però no sabien res de la teva activitat com a poeta, com a dramaturg ni com a gran teòric del teatre, sobretot de la tragèdia. Els teus llibres *La tragèdia o el llenguatge de la llibertat* i *El mirall embriuat* els posava com a lectures recomanades (jo mai no he cregut en que s'hagi d'obligar a llegir, per això mai no vaig donar lectures obligatòries, sinó aconsellades). Aquelles visites teves a les aules universitàries crec que han donat algun bonic resultat, perquè el dia 28 de febrer, quan es va fer el teu comiat a la gran Sala de la Generalitat, un acte molt acuradament organitzat, vaig trobar alguns antics alumnes. Entre ells, Àlex Broch i Magí Martí. El primer, va voler recordar que gràcies a aquelles classes t'havia descobert i per això s'havia convertit en un dels teus més grans defensors i estudiosos.

També des de l'Escola Dramàtica Adrià Gual, varem fer tot el possible per a què tu t'ingressis al teatre català. Calia que també se't conegués en aquest ambient i com que en els anys de París jo sabia del teu interès per tots els oficis del teatre, se'm va ocórrer proposar-te que fessis tu la posada en escena, i que dissenyessis els figurins i decorats de la teva obra *Mots de ritual per a Electra* que interpretà Teresa Devant. Posats a fer, vas dissenyar també un gran cartell, perquè no teníem massa diners per imprimir-lo. Algú se'l va endur de la porta d'entrada del Teatro Don Juan, esperem que algun dia surti i es pugui tornar a admirar.

Però la teva incorporació al teatre ha estat molt difícil, fins que als darrers anys Hermann

Josep Palau i Fabre
1917-2008

La mort

Ens hem anat trobant tantes vegades,
que no ens ha de sorprendre a cap dels dos
aquest darrer intercanvi de mirades
en un espai de temps misteriós:

ella, reabsorbint les intrincades
cavernes del meu ésser rogallós,
i jo, perdut, amb les arrels alçades,
vers un temps de l'espai sense colors.

Ella amb destresa tota femenina
em mostrarà, plena de llum, la sina
on hauré de reprendre el son letal.

I amb la pupil·la encesa i dilatada,
de ben a prop, i sense fer-me mal,
m'efilarà sencer per la mirada.

■ Recordatori de l'acte de comiat a les despulles de Josep Palau i Fabre que tingué lloc al Palau de la Generalitat el dia 24 de febrer de 2008.

Bonnín i Jordi Coca es van proposar d'integrar-te definitivament —gràcies als espectacles de l'Espai Brossa— donant-te a conèixer a les darreres generacions. Foren dues propostes esplèndides, *Mots de ritual per a Electra* i *La confessió o l'esca del pecat*. També Pere Planella havia muntat amb els seus alumnes de l'Institut del Teatre un dels teus textos més ambiciosos, *La tràgica història de Miquel Kolhas*. No cal oblidar també que el Teatre Invisible havia estrenat *Avui Romeo i Julieta*.

Després ens vas fer, gràcies a Galaxia Gutenberg, el regal de les teves obres completes. L'any 2006 vaig voler parlar d'aquesta gran aportació a la revista *Artez*. Allà acabava dient «urgeix recuperar Palau amb tota la seva riquesa i complexitat. Si ho fem, el nostre teatre, la nostra teoria teatral, quedaran magnificats».¹

Tots pensàvem que el Teatre Nacional de Catalunya t'obriria les portes, però no ha estat així. Curiosament, gràcies a Mario Gas en una jugada admirable, ho ha fet al Teatro Español de Madrid. El dia que t'acomiadarem va ser un dia molt amarg.

A Madrid es representava una obra teva, dirigida per Bonnín, i aquí els teatres subvencionats, tots absolutament, t'han oblidat. En Coca m'explicà que parlaves sobre quina camisa volies per anar a Madrid. També m'informà que seguies amb gran interès les incidències de l'assaig i que vares arribar a veure algunes filmacions. Vaig emocionar-me una mica i, a la vegada, vaig tenir una gran alegria.

Tornant de la Generalitat, en arribar a casa, vaig anar a buscar les teves obres completes i vaig llegir el final del *Miquel Kolhas*, quan tots els infants criden: «Visca Kolhas! ... Visca Kolhas! Miquel Kolhas ha guanyat! Miquel Kolhas ha guanyat!».

NOTA

1. SALVAT, Ricard. «A propósito de Josep Palau i Fabre». A: *Revista Artez*, n. 105, p. 6, Elorrio, gener 2006.
